Sila Itti Hin Xinxallanii?-Kutaa 1

Description

Maqaalee Rabbii subhaanahu wa taâ€™aalaa keessaa tokko â€œAl-Haadiâ€• kan jedhuudha. Al-Haadi uumamtoota Isaa wanta isaan fayyadutti fi wanta isaan miidhu ofirraa akka deebisan Kan qajeelchudha. Jarmii ijaan hin mulâ€™anne irraa kaasee hanga bineensa gurguddaa kan qajeelchu Rabbii Tokkicha. Mee akka fakkeenyaatti uumamtoota kanniin keessa uumamtoota muraasaa qajeelcha Rabbii ifatti mulâ€™isan haa ilaallu. Harâ€™a ilbisoota keessaa faayda guddaa kan qabuu fi ilbiisa ajaaâ€™ibaa haa ilaallu. Ilbiisni kuni kamiidhaa?

Kanniisa/Kinniisa

Kanniisni fi kinniisni loqoda naannoo adda addaatti dubbatamu waan taâ€™eef hiikni isaanii tokkoma. Ammas, naannoo tokko tokkotti damma, naannoo biraatti immoo dayma jedhama. Nuti kan feene filachuun itti fayyadamu dandeenya. Kinniisni hojii ajaaâ€™ibaa ilmi namaa hojjachuu hin dandeenya hojjata. Hojiin kunis, damma daymeessudha. Kutaa kana keessatti, akkamitti Rabbiin oltaâ€™aan ilbiisa kana qajeelche fi akkamitti akka damma daymeessu ni ilaalla. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa waaâ€™ee kinniisaa ilaalchisee Qurâ€™aana keessatti ni jedha:

وَأَوۡحَىٰ رَبُّكَ إِلَى ٱلنَّحۡلِ أَنِ ٱتَّخِذِي مِنَ ٱلۡجِبَالِ بُيُوتٗا وَمِنَ ٱلشَّجَرِ وَمِمَّا
يَعۡرِشُونَ ٦٨ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسۡلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلٗاۚ يَخۡرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا
شَرَابٞ مُّخۡتَلِفٌ أَلۡوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٞ لِّلنَّاسِۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ٦٩

â€œGooftaan keetis [akkana jechuun] gara kanniisaa wahyii godhe, â€˜Gaarreen, mukaa fi waan isaan ijaaran irraa mana godhadhu. Ergasii firii hunda irraa nyaadhuu karaalee Gooftaa keeti [siif] laaffifaman keessa seeni.â€™ Garaa ishii keessaa dhugaati bifti isaa garagara taâ€™e, isa keessa namootaaf dawaa taâ€™etu baha. Dhugumatti namoota xinxallaniif kana keessaa mallattoo

jira.â€• Suuratu An-Nahl 16:68-69

Jechi wahyi jedhu Arabiffa keessatti hiika baayâ€™ee qaba. Isaan keessaa: hatamtamaan itti akeeku, keessa nafseetti beeksisuu, dubbii dhoksaa hatamtamaan taâ€™e, qalbii keessatti hiika wanta tokko darbuuâ€•

Hiikota kanniin keessaa kannisatti wahyiin gochuun walitti galu, keessa nafseetti beeksisuu fi qajeelchuudha.[1] Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa kanniisni gaarreen, mukaa fi gaagura namoonni qopheessan keessatti mana akka godhattu itti beeksisee fi qajeelche jira. Ergasii firii hunda irraa akka nyaattu fi karaalee Rabbiin ishiif laaffise irra akka deemtu ni hayyameef. Kannisni qilleensa keessa yommuu balaliâ€™u karaan isatti ulfaatu hin jiru. Bakka fedhe irra baha. Ergasii osoo hin dogongorinii fi hin jallatin bakka irraa kaâ€™etti deebiâ€™a. Garaa kanniisaa keessaa dammi miâ€™aawan bifa adda addaa qabuu fi namootaf dawaa taâ€™e ni baha. Kuni hundi namoota xinxallaniif mallattoodha.

Gahee isaanii irratti hundaaâ€™e gosoota kanniisaa
Kanniisonni hojii ajaaâ€™iba kana yommuu hojjatan gahee mataa isaanii qabu. Hundi isaanii gahee kana bahuu qabu. Gahee hojii isaanii irratti hundaaâ€™e bakka sadii gurguddaatti qoodun ni dandaâ€™ama: Mootii, hojjattootaa fi kormaadha. 1**ffaa-kanniisa mootii-**tuni kannisa dhaltuu mootii taatedha. Gaheen ishii killee buusudha. Hoomaa kanniisaa tokko keessa mootii takka qofatu jira. Mootiin lama jiraachu hin dandaâ€™u. Mootiin kanniisaa tuni xanâ€™acha gagaa ittiin hojjattuu fi arraba nadhii habaaboo ittiin funaantu hin qabdu. Kanaafu, ni nyaachifamti, ni obaafamti, ni eeggamti. **2ffaa-hojjattoonni** immoo kanniisa dhaltuu hojii baayâ€™ee hojjataniidha. Mana kan eegu, nadhii habaaboo guurun damma dammeeysu fi hojiiwwan biroo hojjatu isaanii. Kanniisonni dhaltuu tunniin maseena waan taâ€™aniif killee hin buusan. **3ffaa-kormaa**â€" kanniisni kormaan mootiittiin wal-qunnamee killee akka buustu gochuudha. Kanniisni kormaan jiâ€™oota muraasaaf jiraataa. Ergasii ni duâ€™a.[2]

Kanniisni kormaan damma hin daymeessu. Kan damma dammeysu kanniisa hojjattoota dhaltuu taâ€™aniidha. Kuni yeroo dhiyootti beekkame. Garuu Qurâ€™aanni bara 1400 dura damma kan dammeeysu kanniisa dhaltu akka taate ni agarsiisa. Aayah armaan olii keessatti, maq-dhaala ramaddi saala dhalaa agarsiisu fayyadame.
Jecha â€œnyaadhuâ€• jedhu fayyadamuun, Arabiffaan dhalaaf nyaadhu yoo jenne â€œkuliiâ€• jenna; kormaaf immoo â€œkulâ€• jenna. Aayah keessatti dhalaa agarsiisuuf â€œkuliiâ€• jechuun fayyadame. Ammas, jecha â€œseeniâ€• jedhu yoo fayyadamne Arabiffaan dhalaaf, â€œuslukiiâ€• jenna, kormaaf immoo usluk jenna. Aayah keessatti dhalaa agarsiisuuf â€œuslukiiâ€• jedhe.
Amma haa gaafannu, waggaa 1400 dura akkamitti namni barreessuu fi dubbisuu hin dandeenye damma kan dammeeysu kanniisa dhalaa taâ€™uu beekee?[3] Yeroo sanitti iccitii kana hunda kan beeku Rabbiin qofa waan taâ€™eef, **Jedhi**â€œ**Samiwwanii fi dachii keessatti iccitii [hunda] Kan beekutu isa (Qurâ€™aana) buuse.â€•** Suuratu Al-Furqaan 25:6

â€œGaarreen, mukaa fi waan isaan ijaaran irraa mana godhadhu.â€•
Asitti â€œgodhadhu (ittakizii)â€• ramaddii saalaa dhalaa agarsiisu fayyadamuun kanniisa dhaltuu hojjattoota taâ€™an dubbisa. Kanniisonni dhaltuu tunniin bakka manaa kanniisaaf mijaawaa taâ€™ee ijaaruuf barbaadu. Gaarreen, mukaa fi wanta namoonni ijaaran keessatti kanniisni bakka filatutti mana ijaarrachuun dandeetti fi filannoo Rabbiin ummata kannisaatiif kenneedha. Manni kanniisni hojjatu saanduqota baayâ€™ee roga jaha jaha qaban gagaa irraa kan ijaarrameedha. Fakkii armaan gadii irraa

ilaalun ni dandaâ€™ama:

Akkuma armaan olitti ilaallu saanduqonni baayâ€™een roga jaha jaha qaban ni mulâ€™atu. Kanniisni gaagura keessas taâ€™i, gaara keessa taâ€™i, muka keessa yoo qubate, hojiin isaa jalqabaa saanduqa ykn goloota roga jaha jaha qaban kanniin gagaa irraa hojjachuudha. Goloota roga jaha jaha qabu kana keessa, jiisaa fi damma kuusa. Jiisaa (larva) jechuun marsaa jalqabaa ilbisni killee keessaa itti bahudha. Jiisaan kanniisaa bifa adii akka aannanii qaba.

Goloota roga jaha qabu kanniin kan hojjatu kanniisa dhaltuudha. Gara keessaa homtu akka hin seennes kan eegu kanniisuma dhaltu tanniini. Diinni alaa gola kana keessa seenuf yoo dhufe, ilkeen iddu. Gareen kanniisa hojjattootaa biraa qulqullinna goloota kanniini eeguu fi suphuudha. Dhimmoota ajaaâ€™ibaa keessaa tokko kanniisni xurii garaa keessaa bahuu (sagaraa fi fincaan) goloota kanniin keessatti gonkumaa hin lakkisu. Goloota keessatti xurii wanti jedhamu hin hafu. Qulqullinna guddaan eegu. Akkasumas, baqaqiinsaa fi dhoowwinsa wanta akka maastishiitiin mana suphuudha. Gareen hojjattoota biraa mana keessa haala qilleensaa tooâ€™atu. Ammas, gareen biraa kanniisa xixxiqoo killee irraa jalqabee hanga kanniisa guutuu taâ€™anitti marsaalee adda addaa keessatti isaan eeguu fi kunuunsudha. Beekumsi gadi lixaa fi fagoon kuni wanta Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala kanniisaaf kenne kan agarsiisuudha. Aayanni kabajamtu armaan olii, â€œwahyi godheeâ€• jechuun beekumsaa fi qajeelcha kana agarsiisa.[4]

â€œGooftaan keetis [akkana jechuun] gara kanniisaa wahyii godheâ€• jechuun yommuu jalqabu, namni aayata tana dubbisuu ykn dhageefatu, Gooftaa arjaa, beekaa, ogeessa ilbisa kana isaaf uumee akka qabu isatti akeekuufi. Ilbisa kana isaaf uumuun dhugaati (damma) biftii isaa garagaraa fi dawaan keessa

jiru akka baasu taasise. Mee itti xinxalli, osoo Rabbiin oltaâ€™aan qajeelchu baatee, silaa ilbiisni dadhabduun tuni akkamitti goloota roga jaha jaha qabu kana hojjachuu dandeessi? Ammas mee ilaali, gaagura ykn bakka qubattu irraa nadhii habaabo guuruuf garmalee fagaattee deemti. Yeroo gara gaaguraa deebitu karaan jalaa hin baduu? Yookiin gaagurri baayâ€™een bakka tokko yoo jiraatan dogongortee gaagura biraa keessa hin seentuu? Abadan, osoo karaa irraa hin badinii fi gaaguraa biraa keessa hin seeniin hanga naannofte naannoftee gaagura ofiitti deebiti. Kanaafu, eenyutu akkanitti kannisa tana qajeelcha ree? Deebiin keenya deebii Muusaan Firaâ€™awnaaf kenne taâ€™a:

قَالَ رَبُّنَا ٱلَّذِىٓ أَعۡطَىٰ كُلَّ شَىۡءٍ خَلۡقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ ٥٠

[Muusaan Firaâ€™awnaan] **ni jedhe: â€œGooftaan keenya wanta hundaafu uumama isaa Kan kenneef ergasii qajeelchedha.â€•** Suuratu Xaahaa 20:50

â€œErgasii firiiwwan hunda irraa nyaadhuu karaalee Gooftaa keeti [siif] laaffifaman keessa seeni.â€•
Firiwwan inaba, teemira, aappilii, burtukaana, daraaraa ykn habaaboo fi kkf of keessatti qabata. Hiikni hima armaan olii: mana kee erga ijaarte booda, garaa kee keessatti damma qulqulluu fi wuddii hojjachuuf, firiwwan hunda irraa nyaadhu. Garuu kana dura jireenya keetiif wanta nyaatamuuf siif laaffate nyaadhu. Dhugumatti, dammii qulqulluu fi wuddiin nadhii daraaraa biqiltoota adda addaa fuula dachii irra jiran irraa malee hin taâ€™u. Naannawa mana keeti irraa firiwwan argatte nyaadhu. Itti aansi habaaboo dachii irra jiran irraa nadhii funaanuuf mana kee irraa fagaadhu karaalee Gooftaa keeti siif laaffifaman keessa deemi. (nadhii (nectar) jechuun dhangalaâ€™aa habaaboo keessaa xuuxamuudha.)

â€œGaraa ishii keessaa dhugaati bifti isaa garagara taâ€™e, isa keessa namootaaf dawaa taâ€™etu baha.â€•
Ilbiisa kanaaf uumama Rabbiin uumeen, hojii Inni tolcheen garaa kanniisaa keessaa dhugaatin dhangalaaâ€™aa taâ€™e ni baha. Dhugaatin kunis damma.

Hayyoonni Baaylojii akka jedhanitti: Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa kanniisaaf garaa addaa nadhii itti guurtu fi damma keessatti hojjattu godhee jira. Yommuu nadhiin kuni inzaayimiin walitti makamuun damma taâ€™uu afaan keessaa baaste goloota roga jaha qabu keessatti dhangalaasti.

Dhugaatin kuni, â€œDammiâ€• bifti isaa garagara kan taâ€™eedha. Gariin isaa adii, gariin boora, gariin magaala, gariin immoo gurraacha. Garaagarummaan bifaa kuni gosa kanniisaa, umrii fi gosa habaaboo irratti hundaaâ€™a.

Akkuma dammi bifaan garagara taâ€™u, amalli addaa sooranna fi qorichummaa isaa akkasuma garagara taâ€™a.[5] fkn, dammii daamu bifti isaa gurraacha yommuu taâ€™u qorichummaaf garmalee kan barbaadamuudha.

â€œ**Dhugumatti namoota xinxallaniif kana keessaa mallattoo jira.**â€• Kana jechuun dhugumatti wanta kanniisni ittiin ibsame kana keessa mallattoolee Rabbii keessaa mallattoolee guddaatu jira. Namoonni mallattoolee Rabbiin yuniversii keessa facaasetti xinxallan ykn yommuu mallattolee kanniin

itti himan itti xinxalluuf qophii taâ€™an itti fayyadamu. Xinxalliin kuni akka Rabbitti amananii fi Isaaf harka kennaan isaan taasisa. Yookiin iimaana isaaniitii fi Islaama qabachuu isaaniif dabala.[6]

Kitaabban wabii:

[1] Maâ€™aariju tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabburi -13/598, Tafsiir ibn Kasiir-4/691
[2] https://www.masjidtucson.org/God/animals/bee.html
[3] http://www.miracles-of-quran.com/honey_bees.htm
[4] Tafsiirul Aayaatal Kawniyata Fiil Qurâ€™aanil Kariim jiildi 1faa fuula-500-501, By Zaghluul Najjaar
[5] Maâ€™aariju tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabburi-13/599-601
[6] Madda olii

Date Created
November 28, 2019
Author
admin